

KONTU-KONTARI

LEON ÜTHÜRBÜRÜ
ETA FLOREANA UHARTEA

Pertsonaia guztien gibelean beti bada istorio zirraragarri bat, eta Leon Üthürbürü barkoxtarraren gibelean dagoena oraindik zirraragarria.

Galapagoetako irla bat utzi zuen bere testamentuan baina herentziaren aferak oraindino epaitegietan darrai. Noiz arte?

1. Leon Üthürbürü barkoxtarraren nondik norakoak

Leon Üthürbürü 1803an sortu zen Zuberoan, Barkoxe herrian, laborari familia batean, eta frantsesak, Espainiara igortzeko, mutilak soldadu gisa hartzen ari zirela ikusirik, Euskal Herriko beste mutil ainitzek bezala, Ameriketara alde egin zuen bizimodu hobe baten bila. Garai hartan hogeituzi-tuen. Ekuadorreko Guayaquil eskualdean negozio emankorretan luzaz sarturik ibili zen eta ondoren, Quiton banku bat zabalduz, diru ainitz egin zuen eta biziki pertsona ospetsua izatera iritsi zen. Politikan ere sartua ibili zenez, Napoleon III. aren garaian, Guayaquil-eko kontsul izendatu zuten.

1853an, berrogeita hamar urte zituela, eri eta diruz beterik, Andeak mendien azpiko lurak utzi eta Euskal Herrira itzuli zen. Barkoxen, eliza ondoan, etxe bat eraikiarazi zuen eta bertan finkatu zen bizitzen. Egun, etxe hori Barkoxeko presbiterioa da.

Barkoxen bizi zela, Jose Villamil Galapago uharteetako jeneral gobernadoreak gutun bat idatzi zion. Zor handia omen zuen barkoxtarrarekin, azken honek mailegu handiak eman baitzizkion Ekuadorreko soldaduen soldatak ordain zitzan. Zorra kitatzeko Galapagoetako Floreana uhartean zituen lurak proposatu zizkion. Osora irlaren hiru bosten. Uharte honek 173 km² ditu eta oso biztanle gutxi. Üthürbürük Villamil jeneralaren proposamena onartu zuen eta paperak egiten hasi ziren ordainketa lehenbailehen burutu zedin. Horretan ari zirela, arazo politikoak zituela eta, Villamilek Perura abiatu zen. 1860ko azaroaren 8an Leon Üthürbürü zendu zen, eta Barkoxeko herriko etxean dagoen testamentuan ongi ikus daitekeen bezala, Floreana irlan zituen lurak bere herriari utzi zizkion, bertako jende umila laguntzeko asmoz.

Orduz gozotik, Barkoxeko herriko etxeak, behin eta berri, Üthürbürük herentzian utzitakoa eskatu du epaitegietara joz, baina alferrik, oraino ez baitu deus lortu. XX. mendeko laurogeiko hamarkadan, Ronald Reagan estatubatuar presidentearen aholkulari eta Nevadako gobernadore izan zen euskal jatorriko Paul Laxalt politikariak bitartekari moduan ibili zen auzian, baina ez zuen deus lortu. Gaur egun aferak zabalik jarraitzen du.

Barkoxe ederra

2. Floreana uharteari buruzko zehazkizunak

Leon Üthürbürük ordain gisa atzeman zituen lurak Floreana uhartean zeuden. Irla hau Galapago uharteetako seigarren handiena da. Arroka bolkanikoz osatua da eta 173 km² ditu osora, 18 km luze eta 16 km zabal hartuz. *Cerro Pajas* da irlako lekurik gorena 640 metroekin. Espainiar kolonizatzaileek *Santa Maria* izenaz bataiatu zuten eta ingelesek *Charles* izenaz zuten ezagutzen. Luzaz baleazaleen aterpe eta piraten habia izan zen, oso biztanle gutxirekin beti. 1832ko otsailaren 12an Ekuadorrek Galapago uharteak bereak zirela aldarrikatu zuen. Garai hartan Juan Jose Flores zen errepublikako lehendakaria eta haren omenez eman zioten uharteari gaur duen izena, Floreana alegia.

Floreana uhartean oso animalia bereziak bizi dira: flamenko arrosak, dortoka erraldoiak, pinguinoak... gaur babesturik daudenak. 1835ean Charles Darwinek, Galapago uharteetara egin zuen bigarren bidaian, Floreana bisitatu eta azertu zuen.

Gaur uhartean 200 biztanle inguru bizi dira, laborariak gehien bat, eta gehien-gehienak *Puerto Velasco Ibarra* izeneko herrixkan bizi dira. Euskal jatorrizko Jose Maria Velasco Ibarra bost aldiz izan zen Ekuadorreko presidente 1934 eta 1972 urteen artean eta Floreanako portuak bere izena darama.

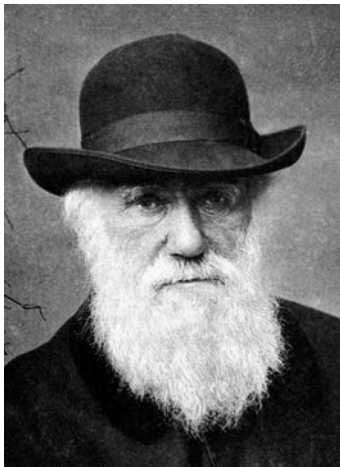
Uharte honen hiru bosten jaso zuen Leon Üthürbürük ordain gisa, eta testamentuan Barkoxe herriari utzi. Hauxe da barkoxtarrek epaitegietan betiro eskatzen dutena.

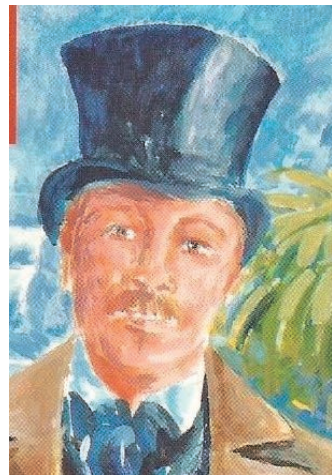
Galapago uharteak. Bebeko aldean Floreana uhartea

Floreana ubartea

Charles Darwinek Floreana aztertu zuen

Leon Üthürbürü Henri Lexardoiren arabera

3. *Herriko Semeak* pastoralala

1998ko uztailearen 26an eta agorrilaren 9an Barkoxe herriak *Herriko Semeak* izeneko pastoralala jokatu zuen. Pastoral egilea Patrik Keheille herriko semea izan zen eta pastoral errejenta Jean Fabien Lexardoi ospetsua. Pastoral honetan Keheillek hiru barkoxtar hartu zituen süjeta gisa: Beñat Mardo koblakaria, Pierra Topet Etxahun eta Leon Üthürbürü. Pierre Etxeberri izan zen Üthürbürü gaztea jokatu zuena eta Jean Pierre Luro Üthürbürü heldua antzeztu zuena. Horietaz gain Francis Xixer süjetaren Battitta anaia izan zen eta Adrian Etxebarne haren aita.

Keheillek izugarri ongi kontatu zuen barkoxtarren artean horren ezaguna den istorioa. Ikus dezagun. Lehen perezdiküan, bederatzigarren bertsetan honako azalpena eman zuen Leonek gazte-gaztetik Ameriketara joateko zuen asmoa azalduz: Üthürbürük üken züan / hegaltatzeko indarra, / gazterik abiatu beitzen / Hego Ameriketara. Bederatzigarren jelkaldian, 93. bertsetan gauza bera aipatu zuen süjetaren ahotik: *Nik ihes egiteko / ez düüt aldiz lotsarik, / gauza hori pentsatzen / beinüan aspalditik.*

Hemeretzigarren jelkaldian Leon Üthürbürü Barkoxera itzuli zen garaia eta egin zioten ongi etorri beroa azaldu zituen. 169. bertsetan honela zioen süjetaren ahotik: *Agurtzen zütüet barkoxtarrak / saldoan oro bildürrik / Agur Battitta ene anaia / aspaldi bontan ützirik.* Eta 171. bertsetan honela jarraitu zuen: *Ez nüan batzarria / hain handi merexitzen / Ni garrak ez ditiat / haboro abal gordatzen.*

Aipatu jelkaldiaren ondoren arizaleek *Ene bizi ürratsak* izeneko kantu ederra abestu zuten barkoxtarraren ibilerak kontatuz. Hitzak Patrik Keheillerenak dira eta musika Mixel Etxekoparrena. Kantu honek biziki ongi laburbiltzen du Üthürbürüren bizitza. Sei kobla ditu eta tarteka errepikatzen den leloa. Horratx:

- 1.- *Kantatüko deizüet, xebetarzünetan
zer zen ene bizia Ekuadorrean.
Armada ez egiteko, ibes joan nintzan,
Ameriketara heltü, bi sos sakoletan.*
- 2.- *Guayaquil herrian lanean hasi nintzan,
saltegi bat zabaltü portü famatüan.
Afera aberatsak egiten nüntüan
eta jaun handiekin agitzen üsüan.*
- 3.- *Villamil jenerala, ordüan elerran,
barremanetan sartü irailtza denboran.
Sos lagüntza eskentü neion segretüan
nabiz irailzaleak lagüntü borrokan.*
- 4.- *Villamilek irailtza irabaz ondoan
bere zorren ordaintzeko uharte bat eman.
Nik aberastarzüna hola bildü nüan
Floreana ükeitez Galapagosetan.*
- 5.- *Orotan famatürik, hontarzüen beinüan,
Üthürbürü izena sartü zen Frantzian.
Erregeak ondotik haiütatü nündüan
Frantziako kontzüla Ekuadorrean.*
- 6.- *Hamar urtez egon niz Kitoko herrian,
Goizetik arratseala, etenik lanean.
Urteak bibikatzen, adina hor nüan,
bibotzak arra deitü maite sor leküan.*

Errepika:

*Hebentik joaiteko gogoa
gaztetarzünaren ametsa.
Partitzeko harro bihotza,
espantxa beitü hontarzüna
bena goibeltzen da gizona
bürrün beitzαιο Xiberoa.*

1855ean kolerak jende anitz hil zuen Zuberoan eta Europa osoan. Ûthürbürü kexu zen eta bere ondasunak testamentuan lotzeko beharraz mintzatu zen Battitta anaiarekin. Horrela kontatu zigun Patrik Keheillek hogeita batgarren jelkaldian. 184. bertseta: *Barkoxtarrak lagüntü / nabi düütü mementoan / hamarnaka baitira / biltzen gure herrian.* // 185. bertseta: *Ibes joan nintzanean / üken nüan lagüntza / geroztik zor deiet / ordünko ixiltarzüna.* // 186. bertseta: *Eliza bat nabi düit / bürgüan eraikarazi / sokorri ekarteko / kolera eritarzünetik.*

Patrik Keheille

Henri Lexardoiren afixa

Hogeita bigarren jelkaldian, testamentua egin zueneko momentua aipatu zuen. 187. bertseta: *Ene adiskideak / egün zütüet bildü / denbora zale beitoa / adina hor beitüt.* Aipatu jelkaldian irudikatu zuten süjetaren heriotza, eta ondoren Ûthürbürüren hiltzea kantu hunkigarria abestu zuten. Bi kobla eta errepika ditu. Hitzak eta musika Mixel Etxekoparrenak dira. Horra hor:

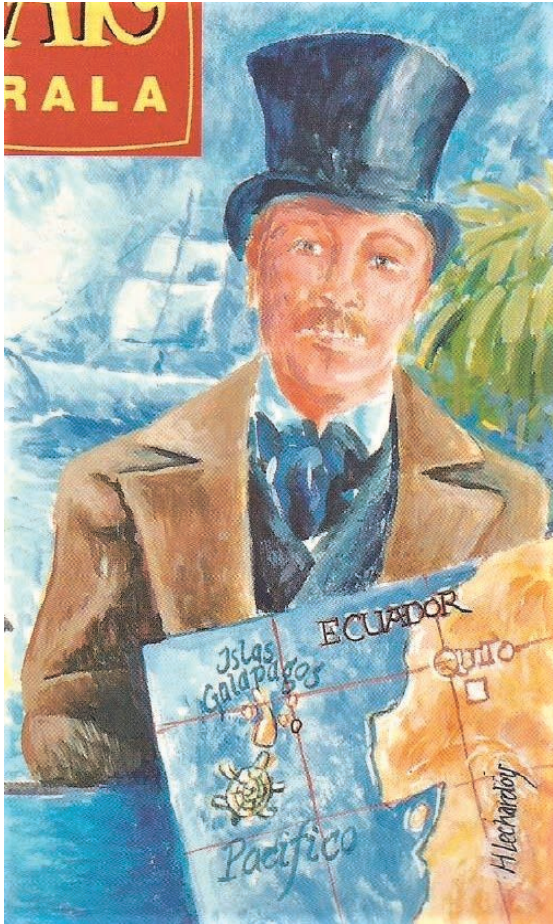
1.- *Itsaso bandian banditarzúnean
bena nork orit düke
baren sor leküa.
Zure zabalean ene ohatzea
bur dohatsü haietan
arozbakoz hurtzea.
Har ene bidea, düdan flakezia,
uharte itsaso itzal
den ene bizia.*

2.- *Aberastarzünak, liir axalekoak
zilarrezko ametsak,
orai hurtzekoak
bihotzeko argi den mendren leinürüa
baratzen bazait har azü
arrapizgarria.
Sorterri maitea, oi Eüskal Herria
bel dakian otoia
ene azken oibua*

Errepika:

*Ütürrü begiala, ene ütürbürüala
Jauna lagünt nezazü
bara itzültzera.*

Hauxe izan zen Patrik Keheillek Barkoxek 1998an jokatu zuen pastoral bikainari eman zion amaiera ederra. Hala bedi! Leon Üthürbürü iturburura itzul dadin eta Floreana uharte barkoxtarren eskuetara. Egiari egia zor.

Leon Ütbürbürü Henri Lexardoiren arabera

Joseba Aurkenerena Barandiaran